

Ohladit bi me mogla samo hladna zemlja.

A. B. Šimić

Naša kvartira, ono što je ostalo od turske mahale, broji više prostih, prizemnih i trošnih kuća i ciglu, jednu jedinu, plansku. Prostire se s jedne i sa druge strane brazde koja teče sred kaldrme, koja nas, klepećući, uvodi u gradsku čamu od koje su i putopisci digli ruke. Toliko je mala da joj ni ime nisu dali, u bojazni da se ne potcijeni slavna ličnost Sime Budmanića, stanovitog jezikoslovca koji je tu nekoć stanovao, a kome je sada već svejedno zbog te puste bezimenosti, u žudnji za ljepotom.

U mahali živi družba drznovenih dječaka i, hupotna, jedina djevojčica stasala za školu. Dječaci, mahom skržljali u rastu, likom su neugledni i vrlo pogani na riječima, no suštinski blagi. Ida Kocilj, stasitija je i jača od sve drčne muškadije, smjelija je i otresitija. Stanuje sasvim na kraju ove gluši, podno hendeka, uz put kojim se ulazi u čaršiju i kraj puta kojim se bježi iz čaršije. Grubošću neprimjernom za njene godine, Ida je u društvu pušača sebi napravila nepogazivo mjesto starješine. Nekoga kao kliještima štipne, nekoga kao pas ujede, mnoge odgurne u plot, lijehu ili koprive, da utvrdi svoje prvenstvo. Svi oni, u istom danu uče Idu da puši. Ona sjedi u sredini, s nestrpljenjem prati cigaru koja ide iz ruke u ruku, drhti od žudnje da povuče svoj prveni dim. Bugija se i žmari do kasno popodne. Neko kašlje, neko jedva diše. Mlađahni padaju na leđa od ljutina, modri u licu, bez daha. Stariji, uglavnom tvrde na suzu, junačno podnose bolni ras-cvjet smrada u tankim plućima. Ida puhka, trepavicom ne mrda. Koči se, i cokće usnama u ljutom dimu. Osjeća kako joj se žare dlanovi u koje, srhom, zabada nokte pod kojima se crni zemlja.

Samo u poštarevoj kući, u hudžerici građenoj od lijesa i naknadno prezidanoj u mobi za jedan dan, nema djece. Izvan mahale malo ko i zna da poštar ima ženu, sićušno i vrijedno ropče, koju su mišljenja ljekarâ, prevedena na jezik zlobe o *jalovinji u njenom stomaku*, pokosila i sravnila sa zemljom. Ona ne izlazi na bijeli dan, osim kad mora. Stoji kao direk na vratnici i čeka da naiđe neko tuđe dijete, da ga upregne u sitni, kućanski posao. Djeca ne znaju šta to nije u redu kod nje, ali poštuju savjete starijih, da poštarevoj ženi izađu u susret kad kog se za to ukaže prilika, jer njena je riječ sirotanska i njen uzdah teži od vodeničkog kamena. Gledaju u nju sapatno, ponekad i plašljivo, zazirući od težine tih njenih riječi, u kolu vječnog nadanja u dobro. Ona im prilazi kao sinovima koje sama nema. I pred njima stoji kao što pred starješinama stoje ljudi dobrog vladanja. U jednoj ruci drži kocke šećera, u drugoj zalogaje gurabije, i pruža dlanove s kojih svako uzima svoje zasluženno parče, da popuni prazninu u ljutoj čežnji. Gurabije mirišu na nem, a šećer se s njih osipa i kruni. Obostrana je korist u savladanoj tremi. Nepažljivost, zbog koje strada ljudskost, grijeh je nad grijehovima, kažu stari. Ovako, u obzirnostima, teku zemaljski dani i vrhune mahalski život u snošljivost svačije nevolje.

Pazarni je dan i nad zgurenom čaršijom zavijaju svirene, kao paščad.

Idin otac, Feiz Kocilj, tesar i zidar, vraća se s pijace natovaren zembiljima. Jedva se penje na mostić ispod kuća, preko nabujale rijeke koja je prekjučer podrala bašte pokraj obale i slizala prašinu sušnih godina pod strehama zamukle mahale. Malo fali pa da se mutljag prelije i sve kućerke sjuri u korito bazdeži koja plavi svijet divlje gradnje. Cjelcati dan bjeličaste ribe crkavaju na suhoti, po blatnim avlijama. Sluđene mačke mauču, reže i fršte, ali se i one, zasićene ribljim smradom, povlače u ćud sitosti, bježeći pod niske krovove i načeta sijena. Ida trči da sačeka oca, da mu pomogne i da ga sretne, a izgleda da bježi od zijana upravo načinjenog u društvu golotrbovog muškinja. Osjeća kako se za njom oteže gadni miris duhana i ljutina koja pecka za oči. Ne prilazi ocu

na oči, nego postrance dohvata se tereta, da zametne trag duhanskom zgradu. Propušta oca naprijed i, za njim, bezbjedna, tegli naramak kućne idare, uz smiješak vješte djetinje prevare. U ćutanju, pušači je gledaju. Doduše, ona se još boji da neko bezobrazan pred Feizom ne procijedi koju o žmarenju. Zagleduje se svakome pojedinačno u oči, u tihane duše; mršti se i steže zube, stavljajući do znanja da su, ovoga puta, i zauvijek, u ćutanju ostale sve njihne tajne.

Feizova mlada žena, Idina majka, umrla je na porođaju, tačno prije deset godina.

Istoga su dana ljudi preko praga jednu živu dušu dočekali, a drugu, mrtvu, ispratili. Polutilo se Feizovo srce dok su pored njega u kuću unosili njegovu kćerku, u povojima, i dok su, mimo njega, iz kuće iznosili njegovu Zlatu. Rado bi bio uz jednu i uz drugu siroticu, on – u tome trenu najnemoćniji čovjek na ovome svijetu. Ženu koju su odnijeli nikad više neće vidjeti. Djevojčicu, koju su donijeli, dugo će s nehajem gledati, kivan zbog gubitka. Danima se u njegovoj kući smjenjuju tuđinke, žene mladorotke koje majčinskim mlijekom održavaju u životu njegovo siročće. Djetetu je jedno ime Ida, a drugo Dina. Na jedno se odaziva živima koji pamte njene zasluge, a pod drugim bliže je mrtvima, lišena grijeha. Pod jednim imenom trpi teret stvarnoga života, pod drugim joj se imenom skuplja nedokučiva ljepota. *Sveto i nesveto*, ma kako razdvojivo, vrhune se strahom od nepoznatog, nadom u vječnost. U imenoj dvojnosti svaka duša u mahali podjednako štreca od dobra i zla, uspjeha i neuspjeha, sreće i nesreće. Ida će, kad zaboravi na ovo dvojestvo svega na ovome svijetu, naučiti da se ništa ne može upariti što već nije podijeljeno i sricaće sva imena svoje patnje, zalutala u sljepilo bezvjerice. Jer u gradu naklepanom sudbinama, koji sivilom grabi uz brda koja mu čuvaju ravnotežu i sklad kasabske topline, i patnja stiće ime sa rođenjem patnika, u prvom dičaju, s prvom šakom gorčine uniženog svijeta.

Kocilji su samni. Nekad je to bila brojna familija, složna i neosjetljiva na tjeskobu, jaka dušom i snagom. Feizov otac, Ramo Kocilj, zvani Trošarinac, radio je na stočnoj pijaci,